

Trouw (Podium), 5 april 2005

Laat het morele debat maar goed knetteren

Theo Boer

In *Trouw* van 30 maart pleit Jan-Pierre Wils uitgaande van de 'Zaak Schiavo' voor een ethiek van het redelijke midden. Hij heeft ernstige kritiek op de positie van de rooms-katholieke kerk, met name op een boek waarin Paus Johannes Paulus II in de zwartst mogelijke kleuren spreekt over het morele verval van onze cultuur. Intussen is zowel de Paus als mevrouw Schiavo overleden. Wat kunnen wij ons achteraf van deze discussie aantrekken?

Om te beginnen heeft Wils gelijk als hij stelt dat de meeste ethische oordelen een aspect van voorlopigheid hebben. Hoe ferm je standpunt is, er is ook een ander verhaal. Het zou inderdaad winst zijn als voorstanders van het in leven houden van Schiavo beseften dat zij zonder medische toeters en bellen allang was overleden, dat haar coma onomkeerbaar was en dat Schiavo zelf hoogstwaarschijnlijk niet als een plant in leven wilde worden gehouden. Omgekeerd zou het winst zijn wanneer degenen die wilden dat Schiavo moest kunnen sterven, zich bewust waren van de keerzijden van dát standpunt: denk aan de emotionele waarde die het verzorgen van een ademend en nog reagerend lichaam heeft voor ouders die maar geen afscheid kunnen nemen; misschien dat Schiavo toch een minimale vorm van bewustzijn had; was het feit dat haar lichaam het toegediende voedsel en vocht jarenlang adequaat verwerkte, geen aanduiding dat mevrouw Schiavo in de laatste 15 jaar wel degelijk meer was dan een 'plant'?

Wat dat alles echter te maken heeft met 'de schoonheid en goedheid van het grijs', en waarom de Paus geen helder, radicaal standpunt mocht innemen, is echter onduidelijk. Dat een standpunt voorlopig is (wij hebben maar beperkt inzicht, soms zitten goed en kwaad rug aan rug aaneengeklonken) betekent niet dat goed en kwaad niet meer bestaan! Ik kan mijn morele oordelen met alle soorten van voorbehoud omringen, maar uiteindelijk moet ik bij gelegenheid ook mogen, ja moet ik durven zeggen dat ik, alles wegend, iets (heel) slecht vind of juist (erg) goed. Prima als iemand zich vooral voor de grijstinten interesseert (die er zeker ook zijn), maar je mag niemand ontzeggen om ook in termen van zwart en wit te spreken. Dat zulks veelvuldig als 'religieus simplisme' of 'revanchistisch fundamentalisme' afgedaan wordt, is een vermoeiende vorm van etikettenplakkerij die de discussie smooit in plaats van haar verder te voeren. Om hier, zoals Wils doet, met behulp van het beeld van koeien te pleiten voor oog voor de grijstinten is nog eens extra problematisch. In Nederland zijn de koeien namelijk wit én zwart, niet grijs. Goed en kwaad staan in een merkwaardige paradox naast elkaar. Dat is heel wat anders dan dat ze onherkenbaar vermengd zouden zijn of dat bepaalde culturen op voorhand gevrijwaard zouden zijn van het dodelijk zwart. In alle tijden en culturen, ook de onze, ligt het gevaar van de demonie op de loer, nu eens openlijk, dan weer versluierd. Iemand heeft het volste recht om op dat gevaar te wijzen, hoe onaangenaam dit soms ook mag overkomen.

Aristoteles' voorbehoud dat morele oordelen nooit helemaal zeker zijn, is dus geen reden om goed en kwaad zoals jij ze ziet niet langer te benoemen. Laat het bij morele discussies dus maar knetteren, maar op voorwaarde dat wordt geargumenteed en dat niet op de persoon wordt gespeeld. Niettemin voel ik een deel van Wils' benauwdheid met hem mee: het leek Johannes Paulus II zozeer te gaan om de zuiverheid dat een open moreel beraad bij hem nauwelijks de kans kreeg. Hoewel het Vaticaan wel degelijk redeneert op basis van argumenten en zich niet lukraak aan de traditie vasthoudt, zijn die argumenten dikwijls slecht gecommuniceerd. De indruk

is gewekt dat het Vaticaan, hoe Thomistisch en dus Aristotelisch men er ook denkt, niets ophad met het voorbehoud van Aristoteles. Niet overtuigingskracht maar machtsposities leken het pleit in morele discussies te beslechten. Voor velen die zichzelf als Verlicht beschouwen, was dit een reden om uitspraken van de Paus al op voorhand als verdacht of onaanvaardbaar te bestempelen. Het wachten is niet op een nieuwe Paus die de verschillen dichtsmeeft, want zwart blijft soms zwart en wit wit. Te hopen is wel dat er in de toekomst meer ruimte zal zijn voor echte inhoudelijke discussie.

Dr. Th.A. Boer is universitair docent christelijke ethiek aan de Theologische Faculteit van de Universiteit Utrecht